

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Examensarbete 15 hp

Störningar i ledarhundens arbete Orsak och konsekvenser

Författare: Isabelle Åman
Handledare: Sirkku Sarenbo
Examinator: Andreas Svensson
Termin: VT16
Ämne: Biologi
Nivå: Grundnivå
Kurskod: 2BI01E

Abstract

Aggression is a common behavior among many species and can be signaled through both vocalization and visual signals. The behavior may be based on dominance, competition for a partner or because the individual defends a resource or a territory. Around 15 000 years ago the wolf *Canis lupus* was domesticated, which resulted in the subspecies dog *Canis familiaris* and through an extensive breeding program there are currently over 400 recognized breeds. In Sweden there are about 300 active guide dogs in service and every year around 40 new dogs are trained, that will come to work for a guide dog owner. The aim of this study was to see to which frequency and in what way guide dogs for the visually impaired are disturbed when they are on duty out in public places. In order to collect data a survey was conducted, where 18 guide dog owners described one to two typical situations of disturbance from other dogs, which occurs when the guide dog are on duty. Nearly 90 percent of the guide dog owners reported that one or more disturbance had occurred, where lunges was the most common type of disturbance followed by active play and attack. The majority of the affected guide dogs in this study were males of the breed Labrador retriever. Several of the guide dogs got mental and/or physical injuries due to the disturbance and had to be taken out of duty temporarily. The attacks may have been based on a lack of communication between the dogs. The results are based on a limited sample, therefore they may not be representative of the situation for the entire Swedish guide dog population but it is possible to sense a problem. This study is the first of its kind to be carried out in Sweden and leaves room for further research.

Nyckelord

Aggressivitet, domesticering, ledarhund, signalering

Tack

Jag vill rikta ett STORT tack till min handledare Sirkku Sarenbo för all hennes hjälp och respons under arbetets gång. Jag vill även tacka Stina Alriksson för hjälp med att utforma lämpliga enkätfrågor och Ulrika Norelius Centervik verksamhetsledare på Synskadades Riksförbunds ledarhundsverksamhet för hennes hjälp med att sprida enkäten till ledarhundsförare. Sist men inte minst vill jag tacka alla ledarhundsförare som tog sig tid att delta i enkätundersökningen.

Innehåll

1 Sammanfattning	3
2 Inledning	4
2.1 Aggression och domesticering	4
2.2 Hundars signalering	5
2.3 Hundens lekbeteende	6
2.4 Betydelsen av hundens storlek och kön	7
2.5 Aggression vs. bytesdrift	9
2.6 Tjänstehundar	10
2.7 Störningar i ledarhundens arbete	12
2.8 Syfte och frågeställning	13
3 Metod	13
3.1 Datainsamling	14
3.2 Bearbetning av resultat	14
4 Resultat	14
5 Diskussion	17
6 Slutsatser	21
Referenser	22
Bilagor	I
Bilaga A Enkät	I

1 Sammanfattning

Aggressivitet är ett vanligt förekommande beteende hos många arter och kan signaleras via både vokalisering och visuella signaler. Beteendet kan grunda sig i exempelvis dominans, konkurrens om en partner eller på att individen försvarar en resurs eller ett revir. För omkring 15 000 år sedan domesticerades vargar *Canis lupus*, vilket resulterade i underarten hund *Canis familiaris* och genom ett gediget avelsarbete finns det idag över 400 godkända hundraser. I Sverige finns det omkring 300 aktiva ledarhundar i tjänst och varje år utbildas runt 40 nya hundar som ska komma att arbeta med en ledarhundsförare. Syftet med denna studie var att se i vilken frekvens och på vilket sätt som ledarhundar för synskadade blir störda när de är i tjänst ute i det offentliga rummet dvs. på allmän plats. För att inhämta data utfördes en enkätundersökning där 18 ledarhundsförare beskrev en till två typsituationer av störningar från andra hundar som uppkommer i ledarhundens arbete. Närmare 90 procent av ledarhundsförarna angav att en eller flera störningar inträffat, där utfall var den vanligaste typen av störning följt av aktiv lek och attacker. Majoriteten av de utsatta ledarhundarna i denna studie var hanar av rasen labrador retriever. Ett flertal av ledarhundarna fick psykiska och/eller fysiska skador i samband med störningen, vilket ledde till att de fick tas ur tjänst tillfälligt. Angreppen kan ha grundat sig i bristande kommunikation då ledarhunden var i tjänst och fokuserad på sin uppgift. Resultaten baserades på ett begränsat antal svarande, vilket medför att resultaten kanske inte är representativa för hur situationen ser ut för Sveriges ledarhundar överlag men de indikerar på att problem med störningar finns. Denna studie är den första i sitt slag att utföras i Sverige och lämnar plats åt ytterligare forskning på området.

2 Inledning

2.1 Aggression och domesticering

Aggressivitet är ett naturligt och vanligt förekommande beteende hos många arter och beror av en mängd faktorer (Jensen, 2009). Beteendet kan grunda sig i dominans, konflikt, konkurrens om en partner eller på att individen försvarar en resurs eller ett revir (Jensen, 2009). Kroppsstorlek är av betydelse då en större individ har en ökad möjlighet att hålla ett revir och dess resurser samt en större reproduktiv framgång och en ökad chans att gå vinnande ur en konfrontation (Taylor et al. 2011). Aggressiva signaler är en viktig del av det sociala samspelet mellan individer och syftar till att minska fysiska sammandrabbningar, genom att individerna håller ett längre avstånd till varandra (Miklósi, 2015). Manning & Stamp Dawkins (2012) presenterar teorin om att aggressivitet genom evolutionen fungerat som en evolutionärt stabil strategi (ESS). De beskriver en ESS som en strategi som inte kan utkonkurreras av en annan strategi och vilken strategi som är mest fördelaktig beror av vilken strategi de andra i populationen utövar.

Domesticering av djur innebär på sikt att dess genuppsättning ändras, vilket medför förändringar av djurets funktion, utseende och beteende (Jensen, 2009; Serpell, 1995). Jensen (2009) tar upp teorin om att inga nya beteenden kan uppkomma hos en art, beteenden kan bara försvagas, förstärkas eller försvinna, beroende på avelns inriktning. En generell egenskap hos domesticerade djur är att de har en ökad tolerans och tillgivenhet för människan, troligen har det setts som önskvärda egenskaper att avla på (Jensen, 2009; Serpell, 1995). Det har även setts som önskvärt att minska aggression hos domesticerade djur, framförallt mot deras ägare (Miklósi, 2015). Då djur domesticerats har det ofta tagit sin början med att människan kunnat erbjuda mat och skydd (Jensen, 2009). Under tidens gång har sedan en tidig socialisering varit en viktig grundsten för att få ett fungerande samspel (Jensen, 2009). För omkring 15 000 år sedan domesticerades vargar *Canis lupus*, vilket resulterade i underarten hund *Canis familiaris* och genom ett gediget avelsarbete finns det idag över 400 godkända hundraser (Jensen, 2009; Stafford, 2006). Vargen och hunden är två av de 37 nu levande arter som tillhör familjen Canidae (Miklósi, 2015; Stafford, 2006). Av dessa 37 arter är hunden den enda art som är fullt domesticerad och forskarna är överens om att hunden även var det första djur i historien som domesticerades (Serpell, 1995; Stafford, 2006). Serpell (1995) beskriver i sin bok att hundens domesticering troligen började med att vargungar fångades in av människan. De individer som sedan visade tecken på tamhet stannade kvar hos människan och parade sig med andra likasinnade individer (Serpell, 1995). En annan teori är att unga vargar som precis lämnat sin flock började leva i utkanten av människornas läger och livnärde sig på deras avfall (Stafford, 2006). Dessa individer parade sig med varandra och då de inte utgjorde ett hot mot människan tilläts de leva (Stafford, 2006). På sikt började sedan dessa individer följa med människorna ut på jakt, vilket ledde till att människan insåg värdet av vargen. På detta sätt selekterades vargar att leva i samvaro med människan och dess domesticeringsprocess påbörjades (Stafford, 2006).

Efter 15 000 år besitter hunden fortfarande många egenskaper som kan kopplas till vargens beteende men det finns även avseenden där de skiljer sig åt. Hundar skäller i en högre utsträckning än vargar och i fler syften än bara för att varna eller visa missnöje (Miklósi, 2015; Stafford, 2006). I det vilda har det observerats att vargar uppvisar intraspecifik aggression i en högre grad då det är dåligt med resurser och även hos hundar går det att se ett samband mellan en ökad aggression och utfodringstillfällen (Miklósi, 2015). Likt vargen är hundar inte strikta karnivorer och de bildar och lever gärna i flock (Miklósi, 2015; Serpell, 1995). Hundar finns i många olika utseenden, där vissa är mer lika vargen än andra. Forskare inom området har kunnat identifiera några drag som särskiljer vargar från hundar (Miklósi, 2015; Stafford, 2006; Serpell, 1995). Exempelvis har vargar alltid upprättstående öron, en rak svans, större huvud och tänder i förhållande till kroppsvikten och deras hjärna är 25–30 % större än hundens (Miklósi, 2015; Stafford, 2006; Serpell, 1995).

Hundar har anpassat sig till ett liv i samvaro med människan (Jensen, 2009; Miklósi, 2015). De har utvecklat ett bredare kommunikationssätt som gör att de lättare kan tyda mänskliga signaler jämfört med vargen (Miklósi, 2015; Stafford, 2006). Hundens anpassning till ett liv med människan har även lett till att de upplever en nära kontakt som någonting bra och reagerar positivt på att få beröm och bli berörda (Stafford, 2006). Detta i sin tur har möjliggjort att hunden kan användas inom ett flertal arbetsområden, exempelvis som ledarhund (Stafford, 2006).

Dagens domesticerade hund går att finna i en bred variation av utseende, storlek och egenskaper. Ett gediget avelsarbete har varit en nödvändighet för att ta fram raser med egenskaper som är lämpade för olika ändamål, som till exempel sällskap, jakt, eftersök, vallning, service och assistans (Stone et al. 2016). Många rastypiska egenskaper och beteenden ärvs vidare från generation till generation, då de är genetiskt styrda (Spady & Ostrander, 2008). Dessa beteenden och egenskaper kan lysa igenom även i de fall då hunden inte tränas för det ändamål som den är framavlade för eller har tillgång till någon motivation som triggar beteendet (Spady & Ostrander, 2008). Rastypiska beteenden som är genetiskt styrda kan röra sig om exempelvis vallning, apportering och jakt (Spady & Ostrander, 2008). För 8000–10 000 år sedan användes hundar främst för jakt och till vakt, syften som många hundar avlas för än idag (Miklósi, 2015). De äldst identifierade hundraserna är akita, shar pei, shiba och chow chow, som alla har sitt ursprung i Östasien (Stafford, 2006). Även saluki, afghanhund, basenji, siberian husky och alaskan malamute är hundraser som har varit etablerade sedan flera tusen år tillbaka i tiden (Stafford, 2006). För att nya hundraser ska kunna avlas fram krävs föräldradjur, isolering, inavel och selektion (Stafford, 2006).

2.2 Hundars signalering

En signal kan definieras som en handling eller process som påverkar en mottagande individs beteende, signalen evolveras då den ger en respons hos mottagaren och signalen blir effektiv då mottagarens respons på signalen evolverar (Manning & Stamp Dawkins, 2012). Störst genomslag har kombinerade signaler, exempelvis visuella i

kombination med vokalisering (Taylor et al. 2011). Hundar har en bred repertoar av kommunikationssätt som inkluderar visuella signaler, vokalisering och dofter (Jensen, 2009; Serpell, 1995). Jensen (2009) beskriver att hundar uppvisar de visuella signalerna med hjälp av sitt kroppsspråk och att även hundens blick är en viktig del av den visuella kommunikationen. Han menar att då en hund uppvisar dominans vill den se så stor ut som möjligt och håller svansen, öronen och kroppen i en upprätt och spänd position, samt tar en stabil ögonkontakt med mottagaren. En liknande kroppshållning går att se hos hundar som uppvisar aggressivitet men med den skillnaden att de även kan resa ragg och visa tänderna (Jensen, 2009). Han menar också att om den mottagande individen av signalen är undergiven, kommer den försöka bryta ögonkontakten, hålla kroppen i en sänkt position och göra sig så liten som möjligt samt i vissa fall blotta magen och strupen. Faktorer som tidig socialisering och miljöträning är av vikt för att en hund ska lära sig att tyda och förhålla sig till aggressiva signaler (Miklósi, 2015).

Beroende på ras sänder hunden ut olika många aggressionssignaler som bygger upp till en attack och ju mer varglik en hund är i morfologin desto större signaleringsrepertoar har den (Miklósi, 2015). En hund som går till attack och biter en annan individ har i de flesta fall byggt upp attacken, dvs. hunden inleder med att uppvisa visuella signaler, vokaliserar, närmar sig individen, gör utfall och till sist går till attack där ett bett utdelas (Miklósi, 2015).

2.3 Hundens lekbeteende

Lek är ett socialt beteende hos hundar som antingen utförs individuellt, med en människa, ett annat djur eller med en artfrände (Bradshaw et al. 2015). En hund som individuellt leker med ett objekt imiterar det beteende som uppstår då en hund fällt ett byte (Bradshaw et al. 2015). Samtliga lekbeteenden härstammar från något annat beteende, men under leken får beteendet en annan funktion och ett annat ändamål (Miklósi, 2015; Bradshaw et al. 2015). Leken är av störst betydelse för unga individer då de lär sig sociala interaktioner och olika färdigheter på detta sätt (Miklósi, 2015). När två eller fler hundar leker kan de få ut mycket information om varandra (Bradshaw, 2015). Det är därmed ett socialt beteende som tillåter hundarna att bedöma andra individer utan att skador uppstår (Bradshaw, 2015). Leken kan även ha till syfte att etablera en rangordning hundar emellan (Miklósi, 2015). Typiska leksekvenser kan vara dragkamp, brottning och att jaga efter varandra eller ett objekt (Bradshaw et al. 2015; Miklósi, 2015). Hur frekvent en hund leker beror till stor del på dess ålder, ras och personlighet (Miklósi, 2015). De sänder ut signaler innan leken uppstår som syftar till att båda individerna ska vara på samma nivå och ta leken för just lek och inte en attack (Bradshaw et al. 2015). Miklósi (2015) har studerat skillnader i vargens och hundens beteende. Enligt honom är en viktig skillnad hur de signalerar och initierar lek. Hundar kan initiera lek med en så kallad lek-båge, som innebär att hunden sänker framdelen av kroppen mot marken medan de behåller bakkdelen upprätt, men de kan även initiera lek genom att skälla, något som aldrig förekommer hos vargar (Miklósi, 2015). Han menar också att vargar även har mycket tydligare ansiktsuttryck som signalerar att de bjuder in

till lek. Domesticerade hundar uppvisar lekbeteende oftare än vargar, troligen beroende på att i det vilda innebär lek en större kostnad för individen än det gör i fångenskap (Bradshaw et al. 2015). En annan möjlig förklaring är att lekbeteendet har setts som något positivt, som främjat relationen mellan människan och hunden och då varit en egenskap som avlats på under domesticeringen (Bradshaw et al. 2015; Stafford, 2006).

2.4 Betydelsen av hundens storlek och kön

Hanar och yngre individer uppvisar generellt aggression i en högre frekvens än tikar och äldre individer (Miklósi, 2015). Hundar kan signalera aggressivitet både visuellt med ansiktsuttryck och med kroppshållning men även via vokalisering, som morrande och skällande (Déaux et al. 2015). En hund morrar för att uppvisa aggressivitet och avståndstagande men morrande kan även ske i syftet att försvara ett revir eller en resurs (Taylor et al. 2010) samt vara baserat på rädsla (Haug, 2015). Då en hund morrar som respons på rädsla har troligen individen först signalerat med visuella signaler att den inte är bekväm i situationen, exempelvis vikt undan med blicken och kroppen (Haug, 2015). Hundar som plötsligt uppvisar aggressivitet som ett avvikande beteendedrag kan göra det på grund av smärta eller sjukdom (Miklósi, 2015).

Via vokalisering kan en mottagande hund få en uppfattning om storleken, åldern, könet och konditionen på den hund som utför vokaliseringen (Taylor et al. 2010). Att på håll kunna avläsa en annan hund är av nytta då de inte behöver gå in i en konfrontation förhastat som kan komma att bli kostsam (Farago et al. 2010). Det är i de flesta fall den individ som är störst som går segrande ur en konfrontation (Taylor et al. 2010). Många djur kan rent visuellt signalera till omgivningen att de är större än vad de faktiskt är, men vokalisering är en typ av signal som inte går att simulera lika lätt (Farago et al. 2010). En Cue, är en ärlig signal som inte går att simulera, då den utsändande individen fysiskt måste kunna leva upp till signalen (Manning & Stamp Dawkins, 2012). Under brunstsäsongen uppvisar kronhjortar *Cervus elaphus* ett tydligt exempel på en ärlig signal. Hanar av arten utmanar varandra i att bröla länge och djupt dels för att locka till sig honor men även för att mota bort andra hanar och på så sätt undvika att drabba samman fysiskt och riskera att skador uppstår (Manning & Stamp Dawkins, 2012). Det intensiva brölandet är en ärlig signal, en Cue, då det ger en indikation om hanens storlek, baserat på brölets tonläge (Manning & Stamp Dawkins, 2012). Brölandet är även ett handikapp, som är en ärlig signal i det avseende att det är väldigt tröttsamt och energikrävande för den individ som utför signalen och bara en kronhjort som är av god vigör orkar utföra signalen under en längre tid (Manning & Stamp Dawkins, 2012). Samma teori går att tillämpa på hundars vokalisering. En hunds anatomi avgör vilken typ och av vilken frekvens som hunden kan ge ifrån sig läten (Farago et al. 2010). Exempelvis har en chihuahua andra anatomiska förutsättningar både vad gäller lungor, struphuvud och stämband mot vad en engelsk mastiff har.

Den nära kontakten mellan hund och människa fungerar inte alltid som den borde, vilket kan resultera i aggressivitet och dominansbeteenden hos hunden (Jensen, 2009). Martinez et al. (2011) beskrev i sin studie att uppskattningsvis 40-87 % av

hundpopulationen runt om i världen uppvisar någon typ av beteendeproblem och att aggressivitet är ett av de mest vanligt förekommande problemen. De kunde också visa att hanhundar uppvisade aggressivitet mer frekvent än tikar och att hundens ålder spelade in, då yngre individer var mer benägna att visa det aggressiva beteendet. Sarenbo (2015) fann i en analys av domar från svenska domstolar, att av 107 hundattacker var den angripande hunden i 70 % av fallen en hane. Liknande resultat fick Asp et al. (2015) i sin studie, där de även fann att hanhundar i en större utsträckning uppvisade aggression än tikar. Författarna utförde en enkätundersökning som besvarades av hundägare med syftet att se hur vardagsbeteendet hos hundar skiljde sig mellan olika raser samt mellan arbetande och icke arbetande hundar. De fann att enligt ägarna var arbetande hundar var mer lättlärd, energiska och lekfulla. Arbetande hundar uppvisade även rädslor för främlingar i en lägre frekvens än icke arbetande hundar (Asp et al. 2015). Författarna fann också att arbetande hundar uppvisade intraspecifik aggression i större utsträckning, framförallt hos raserna tysk schäferhund och australian kelpie. Chihuahua, lagotto romagnolo och shetland sheepdog var de hundraser i studien som i störst utsträckning uppvisade rädsla och reservation för både främmande människor och hundar (Asp et al. 2015). De fann direkta samband mellan aggression och en ökad rädsla samt att beteendedrag som en ökad lekfullhet gav en mer lättlärd och lättränad hund.

Stone et al. (2010) fann genom observationsstudier en korrelation mellan hundars storlek, vikt och dess beteende. Exempelvis tenderade småväxta hundraser att vara mer aggressiva, men också skygga och försiktiga i jämförelse med storvuxna hundraser som tenderade att vara mer självsäkra, tillgivna, samarbetsvilliga och lekfulla (Stone et al. 2010). Dessa resultat går i linje med de resultat som Martinez et al. (2011) fann i en enkätundersökning som besvarades av hundägare. De visade att hundar tillhörande små raser (< 15 kg) uppvisade mer beteendeproblem i form av rädsla och aggressivitet, än de tillhörande både mellanstora raser (15-30 kg) och stora raser (>30 kg). Författarna kunde inte finna något samband mellan ökad aggressivitet och hundraser som de i studien klassade som farliga (pitbullterrier, staffordshire bull terrier, american staffordshire terrier, rottweiler, dogo argentino, fila brasileiro, tosa, akita och blandraser däremellan). I kontrast till Martinez et al. (2011) resultat fann Sarenbo (2015) i en analys av domstolsmaterial att i attacker hundar emellan var majoriteten av de angripande hundarna av rasen pitbullterrier/american staffordshire terrier, följt av tysk schäferhund, blandraser och rottweiler. I analysen framkom även att hundar av raserna pitbullterrier/american staffordshire terrier och deras korsningar stod för majoriteten av attacker som hade en fatal utgång för offret (Sarenbo, 2015). Den ökade dödligheten i attacker från så kallade kamphundar beror till stor del på att raserna har ett kraftfullt bett och att de inte släpper taget om sitt byte samt att de är avlade för att kunna åstadkomma maximalt med skada på kort tid och de ger sig inte även då motparten ger upp (Beasley, 2015). Även i de fall då en liten hund agerar aggressivt och attackerar resulterar deras bett nästintill aldrig i några större skador eller dödlig utgång (Beasley, 2015).

Flera författare har undersökt om små hundars höga aggressivitet skulle kunna utgöra en lönsam strategi, dvs. en evolutionärt stabil strategi (ESS), även då det oftast är den

större individen som går vinnande ur en konfrontation. Napoleonkomplex kallas den strategi som mindre individer, framförallt hanar, kan applicera för att försvara sina resurser (Just & Morris, 2003; Morell et al. 2005). Strategin är trolig och fungerande i de fall då en mindre individ initierar en konfrontation och den större individen retirerar (Just & Morris, 2003; Morell et al. 2005). Om värdet av en resurs (ägare, mat, leksak, tomt etc.) är större än eventuella kostnader av att förlora en konfrontation, kan det vara lönt för en mindre individ att inleda konfrontationen, då den större individen inte får en chans att först inspektera resurserna (Just & Morris, 2003; Morell et al. 2005). Just & Morris (2003) utförde en studie med hjälp av datasimulering där de fann att små individer, som är den potentiella förloraren av en fysisk sammandrabbning, initierade konfrontationer oftare. Det finns teorier om att en ökad aggression hos småväxta hanar kan bero på att de har en felaktig uppfattning om sin egen storlek och vinstchanser samt att den individ som initierar attacken ökar sina vinstchanser, vilket skulle vara till fördel för en mindre individ (Morell et al. 2005).

2.5 Aggression vs. bytesdrift

Aggressivitet hos hundar är i många fall ett oönskat beteende och grundar sig ofta i dålig skötsel och hantering (Jensen, 2009). Det förekommer trots detta raser där ett aggressivt beteende mot andra hundar och djur setts som något fördelaktigt och aveln har då riktats på ett sådant sätt att beteendet bevarats (Stafford, 2006). Idag kan denna typ av avel ses hos ett flertal raser och det har gått så långt att en del länder har infört förbud mot vissa raser då beteendet fått negativa konsekvenser (Stafford, 2006). Exempelvis är det olagligt i Storbritannien att äga en pitbullterrier, tosa, dogo argentino eller en fila brasileiro (GOV.UK¹, 2016). Det strider även mot lagen att sälja, överge, ge bort eller avla på ovanstående raser (GOV.UK¹, 2016). En liknande lag går att finna i Danmark där 13 hundraser är förbjudna samt korsningar mellan de aktuella raserna (DKK, 2016).

I diskussioner om hundars aggressivitet är det viktigt att skilja på aggression och bytesdrift. Dessa beteenden styrs av olika motivationer och tillskillnad från aggression syftar bytesdrift till att hunden vill döda ett byte (Miklósi, 2015). I dessa fall byggs intensiteten av attacken inte upp utan hunden attackerar utan att först varna med visuella signaler eller vokalisering (Miklósi, 2015). Attacker utan varningssignaler är mer i linje med bytesdrift än med aggression (Miklósi, 2015). En hund som uppvisar bytesdrift är svår att bryta ur beteendet och den är ofta inte mottaglig för signaler (Miklósi, 2015; Justitsministeriet, 2009). Kamphundar likt pitbullterrier, tosa, american staffordshire terrier med flera är avlade för att slåss och för att döda och precis som att en labrador retriever upplever apportering som något positivt, gör kamphundar detsamma i en kampsituation (Semyonova, 2006; Justitsministeriet, 2009; Stafford, 2006). Aggression hade lett till att hunden blivit utmattad i kampsituationer, något som inte är till fördel för hundens ändamål (Justitsministeriet, 2009).

Miklósi (2015) presenterar också teorin om att hundar som är benägna att attackera och bita andra hundar och djur uppvisar bytesdrift i en mycket högre frekvens än ren

aggression. Det finns teorier om att kamphundar inte känner smärta i kampsituationer, vilket gör att paralleller kan dras till en predator som är i kamp med ett byte och inte heller känner smärta under kampen (Miklósi, 2015; Serpell, 1995; Stafford, 2006). Det finns även bakomliggande avelsfaktorer som kan påverka rasers aggressiva beteende (Miklósi, 2015). Exempelvis har aveln hos en del raser resulterat i en försämrad förmåga att avläsa signaler från omgivningen, vilket leder till att de lättare gör utfall och går till attack (Miklósi, 2015; Serpell, 1995; Justitsministeriet, 2009). En fullständig jaktsekvens hos predatorer kan beskrivas som, orient – eye – stalk – chase – grab bite – shake bite/kill bite – dissect – eat (Blyth, u.å.). Under aveln av framförallt arbetande hundraser har en del av jaktsekvenserna avlats bort medan andra delar förstärkts, för att exempelvis få en lämplig vallhund (Blyth, u.å.). I aveln av kamphundar har sekvensen, eye – shake bite/kill bite framhävts och de sekvenser som bygger upp attacken har selekterats bort (Blyth, u.å.; Beasley, 2015). Ovanstående skulle kunna ge en möjlig förklaring till de tillsynes oförutsägbara attackerna från kamphundar.

2.6 Tjänstehundar

Caron-Lormier et al. (2016) definierar en tjänstehund som en hund som införskaffas, tränas och förväntas utföra en specifik uppgift åt människan, utöver sport och hobby. En hund kan tas ur tjänst om den inte längre utför sin avsedda uppgift eller om fortsatt tjänst skulle påverka hundens välfärd negativt (Caron-Lormier et al. 2016). Faktorer som ålderdom och en försämrad hälsa kan också påverka en hunds aktiva tjänsteår (Caron-Lormier et al. 2016). Ledarhundar i Sverige ägs av Synskadades Riksförbund och idag finns det omkring 300 aktiva hundar i tjänst (Synskadades Riksförbund, 2015). För att vara berättigad och kunna bli tilldelad dispositionsrätt till en ledarhund som hjälpmedel ska personen leva upp till vissa kriterier vilket framgår av 2 § Lag (2005:340) om överlämnande av vissa förvaltningsuppgifter till den ideella föreningen Synskadades Riksförbund; ” 1. vara minst 18 år, 2. ha en synskada som innebär avsaknad av ledsyn, 3. ha behov av samt kunna använda ledarhund som förflyttningshjälpmedel, 4. ha en stabil situation, 5. ha förmågan att ge hunden god omsorg och goda levnadsvillkor samt 6. vara bosatt i Sverige”. Världen över är labrador retriever den ras som används mest frekvent som ledarhund, då den är lämplig i såväl storlek som temperament (Stafford, 2006). I Sverige kan det kosta uppemot 400 000 kronor att ta fram och utbilda en ny ledarhund (Jørgensen, 2014).

I tjänst är ledarhundar extra utsatta för angrepp från andra hundar, då de är fokuserade på sin arbetsuppgift och sin hundförare. Hans Van den Broeck & Leigh Hall¹ utbildar ledarhundar och tränar dem i att *inte* interagera med hundar i omgivningen när de är i tjänst och istället hålla fokus på sitt arbete. Det innebär att ledarhunden inte aktivt ska gå fram till en annan hund men inte heller söka sig bort från den. De menar också att ledarhunden i mötet med en annan hund ska reagera i minsta möjliga mån, dock ska den tillåtas att kort titta på den mötande hunden för att avgöra om den skulle innebära ett hot

¹ Hans Van Den Broeck & Leigh Hall. Utbildare för ledar- och servicehundar på Kyno-Logisch. Mejlkontakt den 14 april 2016.

eller en fara. Hans Van den Broeck & Leigh Hall¹ uppgav att de främst tränar ledarhundar att möta andra hundar på två sätt; genom beröm och belöning om ledarhunden passerar en mötande hund utan att reagera samt genom att lära ledarhunden kommandot ”titta”. Kommandot ”titta” innebär att ledarhunden ska kolla upp på hundförarens ansikte och fungerar som en metod för att avleda ledarhundens uppmärksamhet från omgivningen och återfå fokus på sin uppgift. Anette Johansson² menar att några av de viktigaste egenskaperna hos en ledarhund är att den är samarbetsvillig, stabil och tycker att arbetet är roligt. Varje hund tränas individuellt baserat på hundens personlighet och fokus ligger på vardagsträningen. Enligt Anette Johansson² ska en ledarhund i tjänst vara mer motiverad att utföra sitt arbete än att ta kontakt med mötande hundar och långt ifrån alla hundar (ca 35 %) som påbörjar en ledarhundsutbildning fullföljer den. Det största bortfallet sker under de första månaderna av utbildningen, på grund av att de inte har de egenskaper som krävs. Rädsla och osäkerhet är två av de främsta beteendedrag som resulterar i att hunden inte lämpar sig som ledarhund (Serpell, 1995). När en färdigutbildad ledarhund kommer ut till sin nya hundförare sker ett gradvist arbete där ekipaget behöver träna ihop sig och etablera en god kontakt (Anette Johansson², personlig kommunikation). Det är viktigt att en ledarhund är stabil och inte reagerar för mycket på någon känsla (Fallani et al. 2006). Rädsla är ett beteendedrag som har en hög arvbarhet (Serpell, 1995), därför är avelsarbetet och urvalet av ledarhundar mycket viktigt, bara de mest lämpade individerna blir utplacerade hos en hundförare (Fallani et al. 2006).

Under en ledarhunds liv har den normalt tre viktiga relationer med tre olika förare (Fallani et al. 2006). Det första året befinner den sig hos en fodervärd som miljötränar och tar hand om den (Fallani et al. 2006). Under denna period är det av vikt att hunden utsätts för alla former av yttre stimuli för att den i vuxen ålder ska bli väl anpassad till olika situationer (Serpell, 1995). Ledarhunden kommer efter denna period påbörja sin utbildning med en ny förare och troligen flytta från fodervärden (Fallani et al. 2006). De individer som fullföljer sin utbildning och lämpar sig som ledarhund kommer att flytta en tredje gång och bilda en relation med sin nya ledarhundsförare (Fallani et al. 2006). Fallani et al. (2006) fann att trots att ledarhundarna inte socialiseras med sin kommande förare från en tidig ålder är de ändå kapabla att bilda starka band. De fann också att ledarhundar behåller en fysisk kontakt med sin ledarhundsförare betydligt mer jämfört med sällskapshundar, även när den inte är i tjänst (Fallani et al. 2006).

Labrador retrievern används frekvent som ledarhund, så även golden retrievers. Fallani et al. (2006) rapporterade några viktiga skillnader i beteendedrag mellan dessa raser. Exempelvis tenderade labrador retrievers att vara mer nyfikna, utforskande och lekfulla än golden retrievers (Fallani et al. 2006). Golden retrievers var i sin tur mer kontaktsökande mot sin ägare, benägna att fixera blicken och följa efter sin förare (Fallani et al. 2006). Dessa skillnader i beteenden mellan raserna är viktiga för att varje

² Anette Johansson. Uppfödare och utbildare av assistanshundar på DISA Dogs in Service & Aid. Telefonkontakt den 19 april 2016.

enskild ledarhund ska kunna bli rätt matchad med en hundförare, som resulterar i ett lyckat ekipage (Fallani et al. 2006).

2.7 Störningar i ledarhundens arbete

En god välfärd kan definieras som; frihet från törst, hunger och felnäring, tillgång till skydd och frihet från sjukdom, skador och misskötsel samt frihet att kunna utföra normala beteenden och frihet från att känna rädsla (Jensen, 2009). För en ledarhund kan en god välfärd innefatta en bra skötsel och en god kontakt med sin förare (Stafford, 2006). Det innefattar även avsaknad av stressande och störande moment då den är i tjänst, som kan leda till att rädsla, oro eller skador uppstår.

Den 11 januari 2016 blev en ledarhund attackerad av en lösspringande hund i Landskrona, vilket resulterade i ett bitt på halsen (HD, 2016). Ett annat fall som uppmärksammats i media skedde i Vällingby år 2011 där en ledarhund attackerades och blev biten av lösspringande hundar vilket resulterade i att den permanent fick tas ur tjänst (Sjölund, 2011). År 2010 gjordes en studie i Storbritannien av Brooks et al. De undersökte 100 fall då ledarhundar för synskadade rapporterats blivit anfallna av utomstående hundar mellan november 2006 och april 2009. Resultaten i studien baserades på 105 olika angripande hundar, då det i fem av fallen var två angripande hundar involverade i attacken. Utifrån rapporter från fallen kontrollerade författarna en rad faktorer som till exempel om den angripande hunden var kopplad eller lösspringande, av vilken ras, kön och ålder den angripande hunden var samt den utsatta ledarhundens ras, kön och ålder. De undersökte även faktorer som i vilken frekvens ledarhundarna blivit skadade, om de behövde uppsöka veterinärvård och om attacken var provocerad. I studien kom de fram till att av dessa 100 fall var 43 % oprovocerade attacker, i 61 % var den angripande hunden lösspringande och i 85,7 % av attackerna var den angripande hunden en hane. De fann även att den största gruppen, 38,1 % av de angripande hundarna var någon typ av molosser eller bullras (två amerikansk bulldogg, två bulldoggs, en bullmastiff, 25 bullterrier, två pitbullterrier, sju staffordshire bullterrier och en terrier/staffordshire bullterrier). I 17 % av fallen var den angripande hunden någon form av blandras, 11,3 % var av någon typ av terrier och i 10 % av fallen var den angripande hunden någon typ av vakthund exempelvis tysk schäferhund. Även när blandraser uteslöts ur statistiken var den största gruppen (45,7 %) någon typ av molosser eller bullras, som beskrevs ovan. De kunde enbart urskilja den angripande hundens ålder i 10 % av fallen. Av ledarhundarna var labrador retriever den ras som var mest utsatt i förhållande till hur många som fanns registrerade att vara i tjänst (Brooks et al. 2010). Majoriteten (62 %) av de utsatta ledarhundarna var hanar och de hade en spridd ålder på mellan någon månad till 13 år, då även valpar under träning ingick i studien. I 53 % av attackerna blev ledarhunden skadad vilket i 41 % av fallen krävde veterinärvård och i 8 % av fallen var ledarhunden tvungen att permanent tas ur tjänst (Brooks et al. 2010).

Moxon et al. (2016) undersökte i en liknande studie 629 incidenter då ledarhundar för synskadade blivit attackerade i Storbritannien. Deras resultat baserades på 689

angripande hundar, då det i 50 fall var fler än en hund involverad. De angripande hundarna var i 26,4 % en staffordshire bullterrier följda av blandraser (13,9 %), tysk schäferhund (5,7 %), jack russell terrier (2,6 %), boxer (2,3 %), labrador retriever (2,2 %) och rottweiler (1,6 %). Majoriteten av de angripande hundarna var hanar och lösspringande. De utsatta ledarhundarna var i något högre frekvens hanar och hade en spridd ålder på mellan 0,2- 13,3 år. Totalt 272 ledarhundar blev skadade och i 208 fall krävdes veterinärvård. Slutligen i 21,6 % av fallen togs ledarhunden tillfälligt ur tjänst och 20 hundar (4,7 %) fick permanent tas ur tjänst (Moxon et al. 2016).

Som tidigare blivit beskrivet är det i Storbritannien olagligt att äga en pitbullterrier, tosa, dogo argentino eller en fila brasileiro (GOV.UK¹, 2016). I Storbritannien är det även straffbart att låta sin hund attackera en ledar- eller assistanshund. Följderna kan bli upp till tre års fängelse och böter (GOV.UK², 2016). En liknande lagstiftning går att finna i delstaten Pennsylvania i USA där misshandel eller attack på en ledar- eller assistanshund kan ge upp till 4000 kronor i böter samt skyldighet att betala ledar- eller assistanshundens veterinärkostnader och eventuella kostnader för att ersätta hunden och utbilda en ny (Animal Legal & Historical Center, 2016).

2.8 Syfte och frågeställning

Syftet med detta examensarbete är att se i hur hög frekvens och på vilket sätt ledarhundar för synskadade blir störda av andra hundar när de är i tjänst ute i det offentliga rummet dvs. på allmän plats, i Sverige. En störning i denna studie definieras som en händelse då ledarhunden blivit tvungen att avbryta sitt arbete för att interagera med en annan hund. Spannet på vad som klassats som en störning har sträckt sig från att en hund kommer fram och aktivt försöker leka med ledarhunden till det att en hund attackerar ledarhunden.

Frågeställningen är följande:

- Hur vanligt är det att ledarhundar blir störda av sina artfränder i sitt arbete?
- Av viken ras, kön och ålder var hunden som störde ledarhunden i tjänst?
- Under vilka förhållanden skedde störningen?
- Vilka fysiska och psykiska skador uppstod i samband med händelsen, om några, vilka konsekvenser fick det för ledarhundens fortsatta arbete?

3 Metod

Arbetet är en kvantitativ studie som utförts genom en enkätundersökning samt genom en analys av befintlig litteratur. Den litteratur som arbetet grundats på är vetenskapliga artiklar och böcker. Information har också inhämtats från Synskadades Riksförbund och relevanta hemsidor. Litteratursökningen har gjorts via söktjänsten OneSearch och sökmotorn Google Scholar. Sökningen avgränsades till artiklar tillgängliga i fulltext. Exempel på sökord som använts: *Aggressive behavior in dogs* (970 träffar), *Incidence*

and impact of dog (206 träffar), *Guide dogs* (4470 träffar), *Growling in dogs* (83 träffar), *The napoleon complex + ESS* (4880 träffar), *Canine aggression* (383 träffar), *Canine predatory behavior* (64 träffar).

3.1 Datainsamling

I gratisjästen SurveyMonkey (<https://sv.surveymonkey.com/home/>) utformades en enkät, enligt anvisningar beskrivna i Trost (2012). Den kom att bestå av totalt nio flervalfrågor (se bilaga A). Samma frågor lades in i en Word-fil för att underlätta för de svarande. Enkäten skickades ut via mejl till 70 ledarhundsförare onsdagen den 6 april 2016 genom en kontaktperson på Synskadades Riksförbund samt via Sveriges ledarhundsförarens hemsida (<http://www.ledarhund.nu/>). Sexton dagar senare skickades en påminnelse ut via mejl till samtliga berörda om ifyllnad av enkäten. Slutdatum för datainsamling sattes till fredagen den 29 april 2016. På grund av en låg svarsfrekvens skickades en uppmaning ut till ledarhundsförare att delta i enkätundersökningen via Synskadades Riksförbunds radio/podcast. Genom deltagandet i radioprogrammet gick det att nå fler ledarhundsförare än de som fanns registrerade i mejllistorna. I inslaget presenterades syftet med enkäten och en beskrivning över vad ledarhundsförarna skulle bidra med om de valde att delta i enkäten. Det poängterades att deltagandet var frivilligt och att alla svar kom att behandlas anonymt. I inslaget uppgavs mejladress och telefonnummer som lämpliga sätt att ta kontakt för att delta i enkätundersökningen. Inslaget sändes på Synskadades Riksförbunds hemsida fredagen den 22 april 2016 och resulterade i ytterligare två svarande.

För att inhämta fakta om vilka krav som ställs på ledarhundar i Sverige i mötet med andra hundar och hur de tränas, kontaktades tre verksamheter som tränar och/eller föder upp assistans-och ledarhundar via mejl. Två av tre verksamheter besvarade mejlet, Kyno-Logisch och DISA Dogs in Service & Aid. En kortare intervju gjordes senare via mejl respektive telefon. De båda verksamheterna gav sitt godkännande att intervjuerna fick användas som material i detta examensarbete.

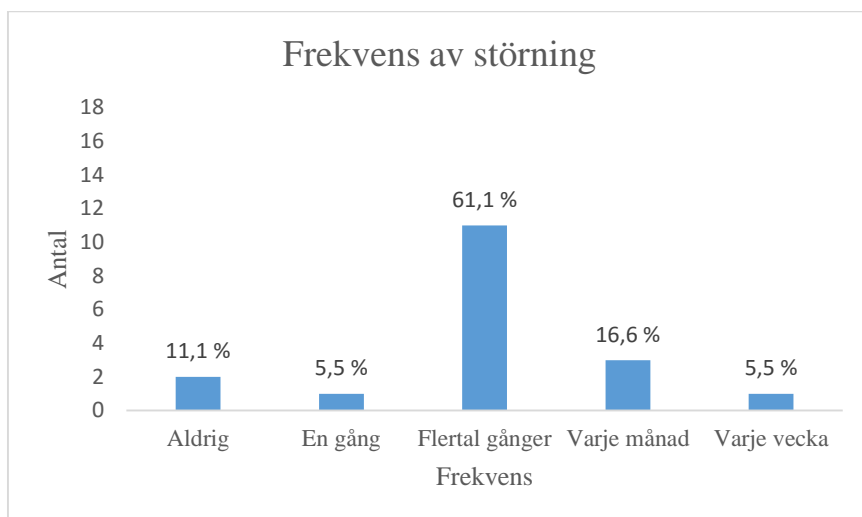
3.2 Bearbetning av resultat

Uträkningarna baserades på enkätsvar från 18 ledarhundsförare, där två svarade att en störning aldrig inträffat. Nio av ledarhundsförarna angav två typsituationer av störning i enkäten, vilket gav 25 olika incidenter. De 25 incidenterna behandlades separat, vilket innebär att nio av ledarhundarna är representerade två gånger. Microsoft Excel 2016 användes för bearbetning av statistik och presentation av resultaten.

4 Resultat

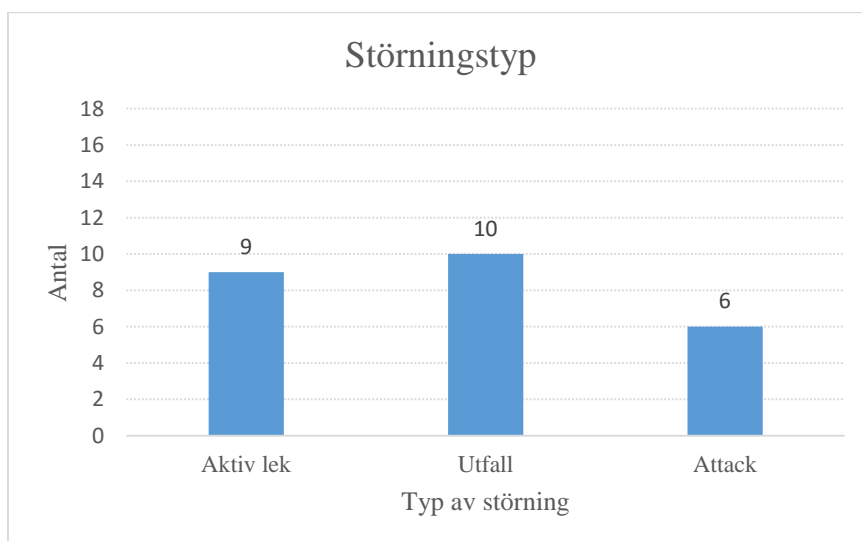
Enkäten gick ut till 72 ledarhundsförare. Av dessa 72 besvarade 19 enkäten, vilket gav en svarsfrekvens på 27,14 %. En enkät var ofullständigt ifylld vilket gjorde att den exkluderades. Ledarhundarna i studien var (n= 12, 67 %) hanar och (n= 6, 33 %) tikar, de hade en spridd ålder på mellan 3-16 år (medelålder 6,7 år). Fjorton hundar var av

rasen labrador retriever följt av tre stycken tysk schäferhund och en korsning mellan labrador retriever och golden retriever. Samtliga ledarhundar var i tjänst då störningen inträffade. Av de 18 ledarhundsförare som besvarade enkäten, svarade två att en störning aldrig skett, en svarade att en störning skett en gång, 11 angav att det inträffat ett flertal störningar, tre svarade att störningar sker varje månad och en person uppgav att störningar inträffar varje vecka (**Figur 1**).

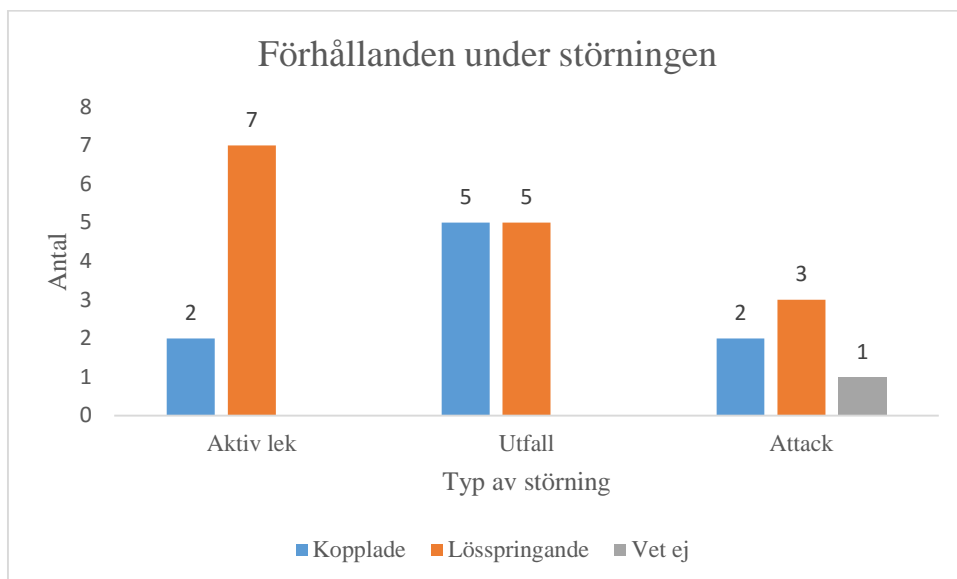
Figur 1. Diagrammet beskriver den totala störningsfrekvens som uppgavs av de 18 ledarhundsförarna i enkätundersökningen.

Som framgår i **Figur 2** var den vanligaste typen av störning mot ledarhundar utfall (40 %) följt av aktiv lek (36 %) och attack (24 %).

Figur 2. Diagrammet beskriver vilken typ av störning som angavs av ledarhundsförarna i enkäten. De tre alternativen av störning var; aktiv lek, utfall eller attack. Varje hundförare fick möjlighet att beskriva en till två typsituationer av störning. Nio personer angav två typsituationer, diagrammet behandlar därmed 25 olika incidenter baserat på 18 ledarhundar.

I majoriteten (78 %) av störningar som orsakats av aktiv lek var den angripande hunden lösspringande. Samma mönster påvisades i de fall när störningen bestod av en attack, då (60 %) av de angripande hundarna var lösspringande. I de händelser när en angripande hund gjorde utfall var lika många kopplade som lösspringande (**Figur 3**).

Figur 3. Diagrammet beskriver under vilka förhållanden störningen skedde dvs. om den angripande hunden var kopplad eller lösspringande under störningen.

I 11 av 25 incidenter kunde den angripande hundens ras respektive storlek identifieras. Av dessa 11 identifierades hundens kön i fyra fall och hundens ålder i ett fall (**tabell I**). I tre fall då ledarhunden blivit utsatt för aktiv lek från en mötande hund, resulterade det i psykiska skador (ökad oro och tappad fokus). Av de 10 fall när en angripande hund gjort utfall mot ledarhunden resulterade sex av dessa incidenter i psykiska skador (ökad oro och tappad fokus), i två av incidenterna togs ledarhunden tillfälligt ur tjänst och en ledarhund uppsökte veterinärvård efter störningen. Tre av de sex inträffade attackerna resulterade i psykiska skador (ökad oro och tappad fokus) och två attacker ledde till fysiska skador på ledarhunden. I ett fall krävdes veterinärvård efter attacken och i tre av fallen togs ledarhunden tillfälligt ur tjänst.

Tabell I. De 11 angripande hundarna vars ras respektive storlek som gick att identifiera under störningarna. I fyra fall kunde hundens kön identifieras och i ett fall hundens ålder.

Störning	Angripande hund	Kön	Ålder
Aktiv lek	Mindre hund Tysk schäferhund Mellanpudel		
Utfall	Stor blandras Mindre hund Mindre hund Pitbullterrier Tysk schäferhund	Hane Tik	 6 år
Attack	Rottweiler American staffordshire terrier Boxer	Tik Hane	

5 Diskussion

Ledarhundar i Sverige blir utsatta för ett flertal störningar i sitt arbete och den vanligaste typen av störning är utfall följt av aktiv lek och attack. I denna studie var nio av 18 ledarhundar utsatta för mer än en typ av störning. Två händelser resulterade i att ledarhunden behövde uppsöka veterinärvård. Ingen ledarhund togs ur tjänst permanent men i fem fall togs hunden ur tjänst tillfälligt. Den angripande hundens ras respektive storlek identifierades i 11 fall, dess kön endast i fyra fall och hundens ålder i en händelse. Det var ett förväntat resultat då ledarhundsförarna har avsaknad av ledsyn. För att de angripande hundarnas ras ska kunna identifieras krävs det att det finns vittnen närvarande alternativt att ägaren ger sig till känna, något som dessvärre inte alltid är en självklarhet. Även då vittnen eller en ägare finns närvarande är det inte alltid säkert att hundens ålder kommer på tal, inte heller dess kön. Det är även troligt att ingen konversation mellan ledarhundsföraren och hundägaren alternativt vittnen inleddes i de fall då störningen inte lett till några skador.

De ledarhundar som resultaten baserades på var främst hanar av rasen labrador retriever, vilket reflekterar det faktum att det främst är hundar av denna ras som är aktiva ledarhundar i Sverige. Även i studierna utförda av Brooks et al. (2010) och Moxon et al. (2016) var labrador retriever en av de raser som var mest utsatt för störningar i sitt arbete. Det är intressant att i Storbritannien motsvarar labrador retriever enbart 26 % av ledarhundspopulationen, vilket innebär att rasen är överrepresenterad där som mottagare av hundattacker (Moxon et al. 2016). Rasen är vanlig som tjänstehund då den är lekfull, nyfiken och arbetsvillig. Dessa egenskaper ger en lättlärd och lätttränad hund och kanske är det labrador retrieverns nyfikenhet och lekfullhet som gör att de lättare fångar en mötande hunds uppmärksamhet än exempelvis en golden retriever som är mer benägen att följa och fokusera på sin förare (Fallani et al. 2006). För att se om dessa resultat är missvisande eller om rasen är överrepresenterad under störningar, hade vidare studier behövts göras, där sällskapshundar samt flera olika typer av tjänstehundar testas, för att se om det går att finna något samband.

Hundar tillhörande små hundraser verkar uppvisa rädsla och aggression oftare än hundar av storvuxna raser. En tänkbar förklaring till de småväxta hundarnas beteende kan grunda sig på att de i mötet med en artfrände snabbt försvarar en resurs, som i detta fall kan utgöras av ägaren, för att öka sina vinstchanser i en eventuell konfrontation (Morell et al. 2005). Deras beteende kan även bero av aggression och beteendestörningar som grundar sig i felaktig hantering av deras ägare. I denna studie kunde mindre hundar identifieras både i störningar som bestod av utfall och av aktiv lek. Ägare till mindre hundraser ser inte alltid vikten av att tillrättavisa sina hundar när de beter sig aggressivt och gör utfall. Kanske ser de det som ett ”gulligt” eller harmlöst beteende då de resonerar att det inte spelar någon roll för att hunden ändå inte kommer att göra någon större skada på motparten.

Likt studien som utfördes i Storbritannien av Brooks et al. (2010) var hanhundar i denna undersökning mer utsatta för störningar än tikar. Endast i ett fall hade en attack inträffat mot en tik och i tre fall hade tikar blivit utsatta för störningar i form av utfall. Resultaten kan ha sin förklaring i att hanar generellt uppvisar mer intraspecifik aggression och att en mötande hund lättare reagerar negativt mot en hane än mot en tik (Asp et al. 2015; Martinez et al. 2011; Sarenbo, 2015). En intressant uppföljning i vidare studier hade varit att se hur vida kastrerade eller okastrerade hanar är mest utsatta för störningar och om det då kan finnas en proximat förklaring, exempelvis testosteronnivåer.

Medelåldern för ledarhundarna som var utsatta för störningar var 6,7 år. I enkäten kunde inte datum för störningen anges, vilket innebär att störningarna kan ha skett i nutid eller för ett par år sedan. Individer som idag är 6,7 år, kan i vissa fall varit yngre då attacken eller utfallet ägde rum. Paralleller i de fallen kan då dras till att yngre individer uppvisar aggression mer frekvent än äldre individer (Miklósi, 2015; Martinez et al. 2011). En annan tänkbar förklaring är att yngre individer och relativt nya ledarhundar inte har lärt sig att tyda och förhålla sig till aggressiva signaler fullt ut, vilket skulle kunna trigga en attack eller ett utfall från en mötande hund.

Även i de fall då ledarhunden inte påbörjar en interaktion med en mötande hund, kan det ändå uppstå problem. Ledarhundar är tränade att fokusera på sitt arbete och inte bry sig om andra hundar i någon större utsträckning. En förklaring som Brooks et al. (2010) också föreslår, skulle kunna vara att en mötande hund som uppvisar dominans eller aggression kan uppfatta ledarhundens avsaknad av undergivna signaler som provocerande, vilket skulle kunna resultera i ett utfall eller i en attack. Det kanske också kan vara så att en fokuserad ledarhund inte uppfattar eller uppmärksammar signaler från en utsändande individ som initierar lek. Signaler innan leken syftar till att båda individerna ska vara på samma nivå och ta leken för just lek och inte en attack och avsaknaden av signaler från ena parten skulle kunna leda till en konfrontation (Bradshaw et al. 2015).

Majoriteten av störningarna orsakades av lösspringande hundar. Liknande resultat fann Brooks et al. (2010), Moxon et al. (2016) och Sarenbo (2015). Dessa samlade resultat indikerar på att lösspringande hundar ger en ökad frekvens av störningar och attacker. Den övergripande lagstiftningen som råder i Sverige över koppeltvång på hund återfinns i 16 § Lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter; där föreskrivs att "Under tiden den 1 mars-20 augusti skall hundar hållas under sådan tillsyn att de hindras från att springa lösa i marker där det finns vilt. Under övriga tiden av året skall hundar hållas under sådan tillsyn att de hindras från att driva eller förfölja vilt, när de inte används vid jakt". Vilka regler som gäller mer ingående varierar mellan kommuner, därför *skall* hundägare ta del av de regler som uppges i rådande kommuns ordningsstadga (Polisen, 2015). I Kalmar kommun råder det till exempel koppeltvång på offentlig plats inom Ängö, Kvarnholmen, Malmen, Gamla stan och Bremerlyckan (Kalmar kommun, 2016). Det råder även koppeltvång på och i anslutning till motionsspår samt inom parker och planteringar (Kalmar kommun, 2016). I Stockholm stad ska hundar vara kopplade på samtliga offentliga platser (Stockholms stad, 2016). Resultaten i denna studie tyder på

att många hundägare bortser från dessa regler och bestämmelser, troligen då de resonerar att de har kontroll över sin hund eller av ren nonchalans. För att få en djupare förståelse kring problemet behöver platserna för störningar kartläggas. För ledarhundars välfärd i tjänst är det ett problem att det inte alltid råder koppeltvång på samtliga offentliga platser runt om i landet samt att de regler som finns inte alltid följs. En annan fördel med att ha hundar kopplade på offentlig plats, är att en observant hundägare tidigt kan se om deras hund uppvisar signaler som skulle kunna leda till ett utfall eller en attack, det är inte alltid är möjligt då hunden är lösspringande. I de fallen kan då attacken eller utfallet stoppas i tid och hundens uppmärksamhet avledas innan den utgör en störning för ledarhunden.

Även då majoriteten av de angripande hundarna var lösspringande förekom också kopplade hundar i studien. I 38 % av störningarna var den angripande hunden kopplad. Då störningen bestod av ett utfall var lika många hundar kopplade som lösspringande och i två av sex attacker var den angripande hunden kopplad. Sarenbo (2015) fann liknande resultat, i 15 av 107 fall var hundar kopplade när de utförde en attack och i 19 fall berodde attacken på att en hund slitit sig ur kopplet. En hund som lyckas attackera eller göra utfall då den är kopplad reflekterar en otillräcklig tillsyn av ägaren. Det kan handla om ouppmärksamhet eller att ägaren inte har kontroll över sin hund och därmed inte orkar eller kan hålla tillbaka ett utfall eller en attack. Men det kan också vara så att ägaren använder hunden som ett vapen eller en maktsymbol och till och med uppmuntrar hundens dominanta eller aggressiva beteende.

Hundraserna tysk schäferhund, american staffordshire terrier, pitbullterrier, boxer och rottweiler förekom som angripande hundar i denna studie. Samma raser förekom även i undersökningarna gjorda av Brooks et al. (2010) och Moxon et al. (2016). I Sverige finns idag ingen reglering av vem och på vilket sätt som hundar tillhörande dessa raser får hållas. I Storbritannien är det däremot förbjudet att äga en pitbullterrier. För att se om det föreligger någon trend och avgöra om det är rasernas egenskaper i sig som utgör ett problem eller om det är raserna i kombination med ägarnas inställning och kompetens som ger den ökade frekvensen av störningar, krävs vidare studier och noggranna dokumentationer av angreppen.

Pitbullterrier och dess utställningsvariant american staffordshire terrier har kraftiga käkar och vill inte släppa greppet om sitt byte i första taget. De är avlade för att kunna åstadkomma maximalt med skada på kort tid och de ger sig inte även i de fall då motparten ger upp (Beasley, 2015). Under aveln av dessa raser har jaktsekvensen, eye – shake bite/kill bite framhävts och de sekvenser som bygger upp till en attack har selekterats bort. Det medför att hundarna inte sänder ut normala signaler innan attacken eller utfallet. I USA år 2014 stod hundar av pitbulltyp för 95 % av de attacker på andra hundar som hade en dödlig utgång, det motsvarar 30 466 avlidna hundar (Clifton, 2015). Även rottweiler och tysk schäferhund har länge cirkulerat i sammanhang som rör hundangrepp. Svenska kennelklubbens rasstandard (2010) beskriver tysk schäferhund som en hund som ska fungera för såväl till sällskap som till vakt, skydd, tjänst och vallning. Rasen ska ha driftsanlag, vara robust och självsäker samt svara på

retningslägen. Rottweilern ska enligt Svenska kennelklubbens rasstandard (2001) vara nervfast, självsäker och oförskräckt samt reagera med stor uppmärksamhet på omgivningen. Många hundägare införskaffar hundar av dessa raser utan att fullt förstå deras ursprung och funktion, något som riskerar att går ut över andra hundar och djur.

Raserna som identifierades i denna studie är idag populära i Sverige och i Jordbruksverkets Centrala hundregister fanns det år 2015; 28 896 registrerade hundar av rasen tysk schäferhund, 15 383 registrerade hundar av rasen rottweiler, 7748 registrerade hundar av rasen american staffordshire terrier, 4826 registrerade hundar av rasen boxer och 684 registrerade hundar av rasen pitbullterrier. För att skydda såväl ledarhundar som assistanshundar borde lagstiftningen skärpas, framförallt i de fall då hunden tas ur tjänst, tillfälligt eller permanent. I Sverige finns idag ingen specifik lagstiftning som gör det straffbart att angripa en ledarhund, utan lagen riktar sig mot alla hundar. Av 19 § lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter; framgår det att ”En skada som orsakas av en hund skall ersättas av dess ägare eller innehavare, även om han eller hon inte vållat skadan. Vad ägaren eller innehavaren har betalat i skadestånd har han eller hon rätt att få tillbaka av den som vållat skadan.” Det kan idag kosta upp emot 400 000 kronor att ta fram och utbilda en ny ledarhund (Jørgensen, 2014).

Enbart 40 nya ledarhundar utbildas årligen och väntetiden till att få en ledarhund är lång (Synskadades Riksförbund, 2015). Det medför att ledarhundsförare kan få vänta länge på en ny hund, om deras ledarhund permanent tas ur tjänst på grund av en attack. Ledarhundar är fokuserade på sitt arbete och om en plötslig attack inträffar hamnar de lätt i underläge, då de inte är förberedda på vad som komma skall samt då de är kvar i selen vilket medför att de inte snabbt kan avvärja sig från attacken. Även mentala skador på ledarhunden kan få långtgående konsekvenser (Serpell, 1995). Hunden ska i sitt arbete vara stabil, trygg och säker för att utföra sitt jobb på ett optimalt sätt. Efter ett utfall eller en attack kan ledarhunden bli nervös och okoncentrerad. Oron kan finnas kvar en lång tid efter störningen och är ofta förknippad med en plats, ett objekt eller en viss typ av hund. En ledarhund som inte längre är stabil kanske kan jobba kvar som tjänstehund men inte alls lika effektivt, vilket är ett problem för dess hundförare som förlitar sig på hunden som ett hjälpmedel i vardagen.

I enkätundersökningen framkom ytterligare ett problem i ledarhundens vardag som leder till störningar, den mänskliga faktorn. Människor vill gärna gå fram till ledarhunden och exempelvis ge den mat och hälsa, något som i vissa fall kan vara acceptabelt då hundföraren först blivit tillfrågad. En störning är inte nödvändigtvis en negativ händelse som gör ledarhunden rädd, arg eller orolig utan kan även resultera i att ledarhunden blir exalterad och uppe i varv, men något som likväl gör att den tappar fokus på sin arbetsuppgift. Det är viktigt att poängtera att ledarhunden inte är ett sällskapsdjur utan en tjänstehund som utför ett arbete. Störningar kan också uppstå när människor och deras hundar passerar för nära ledarhunden. Ledarhunden uppfattas kanske som snäll och välvillig av allmänheten, vilket kan göra att det känns tryggt att släppa fram hundar för att hälsa och leka, utan att först få klartecken från ledarhundsföraren. Mycket av störningarna grundar sig troligen mer i okunskap och i

ouppmärksamhet, snarare än i illvilja. Idag når inte information kring bemötande av ett ledarhundsekipage ut till allmänheten, vilket lätt resulterar i missförstånd. En ökad kunskap och förståelse hos allmänheten hade inte uteslutit störningar helt men det hade med stor sannolikhet förbättrat ledarhundens vardag och välfärd i tjänst.

Resultaten baserades på enkätundersökningen som skickades ut via mejl till ledarhundsförare. Både valet av flervalsfrågor och typsituationer gav upphov till viss missförståelse och feltolkning. Det kan ha inneburit en större ansträngning för den svarande, vilket reflekteras i den låga svarsfrekvensen. Med nuvarande erfarenhet hade telefonintervjuer varit en bättre metod för att få en högre svarsfrekvens och mindre feltolkningar, alternativt telefonintervjuer i komplement till enkäten. Telefonintervjuer hade även varit att föredra då en större andel av ledarhundsförarna hade gått att nå. Enbart ett fåtal, 23 %, av de omkring 300 ledarhundsförarna fanns registrerade i mejllistorna på Synskadades Riksförbund och Sveriges ledarhundsförarens hemsida. Ett eventuellt problem som bör tas i beaktande i val av telefonintervjuer är tidsbegränsningen. Tio veckor är troligen en för kort tid för att utföra drygt 300 fördjupade telefonintervjuer. I framtida studier inom området, om en enkätundersökning utförs, är det till fördel att undvika flervalsfrågor och istället fokusera på att ha med fler fritextfrågor där ledarhundsförarna själva beskriver händelserna och då göra en kvalitativ studie om förhållandena under störningen etc. Det är också viktigt att poängtera för ledarhundsförarna som ska besvara enkäten, att svaret en störning har aldrig inträffat är precis lika viktigt som svaret att det inträffat ett flertal störningar.

6 Slutsatser

Ledarhundar blir utsatta för störningar i sitt arbete. Totalt 89 procent av ledarhundsförarna angav att en eller fler störningar inträffat, där utfall var den vanligaste typen av störning följt av aktiv lek och attacker. De angripande hundarna var främst lösspringande och deras ras respektive storlek kunde identifieras i ett fåtal händelser men underlaget var för litet för att fastställa någon trend. Många av angreppen kan ha grundat sig i bristande kommunikation då ledarhunden var i tjänst och fokuserad på sitt arbete. Beteendena bakom störningarna hos den angripande hunden skulle kunna bero på dominans, försvar av en resurs, bytesdrift eller invitation till lek. Majoriteten av de utsatta ledarhundarna i denna studie var hanar av rasen labrador retriever. Ett flertal av ledarhundarna fick psykiska och/eller fysiska skador i samband med störningen, vilket ledde till att de fick tas ur tjänst tillfälligt. I Sverige finns det idag omkring 300 aktiva ledarhundar i tjänst. Resultaten i denna studie baserades på uppgifter angivna av 18 ledarhundsförare, vilket motsvarar sex procent av alla ledarhundsförare i Sverige. Det medför att resultaten kanske inte är representativa för hur situationen ser ut för Sveriges ledarhundar överlag, men de indikerar på att problem med störningar finns. Denna studie är den första i sitt slag att utföras i Sverige och lämnar plats åt ytterligare forskning på området.

Referenser

Animal Legal & Historical Center. (2016). *Title 18. Crimes and Offenses. Part II. Definition of Specific Offenses. Article F. Offenses Against Public Order and Decency. Chapter 55. Riot, Disorderly Conduct and Related Offenses. § 5511. Cruelty to animals.* <https://www.animallaw.info/statute/pa-cruelty-consolidated-cruelty-statutes> (hämtad 2016-05-02)

Asp, H.E., Fikse, W.F., Nilsson, K. & Strandberg, E. (2015). Breed differences in everyday behaviour of dogs. *Applied Animal Behaviour Science*. 169. ss.66-77.

Beasley, J.T. (2015). *Misunderstood Nanny Dogs*. North Charlestown: CreateSpace. ss. 50-51.

Blyth, T. (u.å.). *Pit bulls- just like any other dog?* <http://www.tarynblyth.co.za/articles/pit-bulls-just-like-any-other-dog/> (hämtad 2016-05-02)

Bradshaw, J.W.S., Pullen, A.J. & Rooney, N.J. (2015). Why do adult dogs play? *Behavioural Processes*. 110. ss. 82-87.

Brooks, A., Moxon, R. & England, G.C.W. (2010). Incidence and impact of dog attacks on guide dogs in the UK. *Veterinary Record*. 166. ss.778-781.

Caron-Lormier, G., England, G.C.W., Green, M.J. & Asher, L. (2016). Using the incidence and impact of health conditions in guide dogs to investigate healthy ageing in working dogs. *The Veterinary Journal*. 207. ss.124-130.

Clifton, M. (2015). *How many other animals did pit bulls kill in 2014.* <http://www.animals24-7.org/2015/01/27/how-many-other-animals-did-pit-bulls-kill-in-2014/> (hämtad 2016-05-10)

Dansk kennel klubb, DKK. (2016). *Om farlige hunde.* <http://www.dkk.dk/side.asp?ID=2728> (hämtad 2016-05-13)

Déaux, E.C., Clarke, J.A. & Charrier, I. (2015). Aggressive Bimodal Communication in Domestic Dogs, *Canis familiaris*. *PloS ONE*. 10 (11). ss. 1- 15.

Fallani, G., Previde, E.P. & Valsecchi. (2006). Do disturbed early attachments affect the relationship between guide dogs and blind owners? *Applied animal Behaviour Science*. 100. ss. 241-257.

Farago, T., Pongrácz, P., Miklósi, À., Huber, L., Virányi, Z. & Range, F. (2010). Dog's Expectation about Signaler's Body size by Virtue of Their Growls. *PloS ONE*. 5 (12). ss. 1-8.

GOV.UK¹. (2016). *Banned dogs*. <https://www.gov.uk/control-dog-public/banned-dogs> (hämtad 2016-05-02)

GOV.UK². (2016). *Overview*. <https://www.gov.uk/control-dog-public> (hämtad 2016-05-02)

Haug, L.I. (2015). Growling in dogs. *Texas Veterinary Behavior Services*. Sugar Land, Texas. www.cliniciansbrief.com

HD.se. (2016). *Ledarhund attackerades*. Publicerad 11 januari 2016. Senast ändrad 11 januari 2016. <http://www.hd.se/lokalt/landskrona/2016/01/11/ledarhund-attackerades/> (hämtad 2016-03-30)

Jensen, P. (2009). *The ethology of domestic animals: an introductory text*. (Ed. by P, Jensen) 2nd edition. UK: CABI. ss. 21-23, 192-202.

Jordbruksverket. (2016). *Statistiska hundregistret 2015*. <http://www.jordbruksverket.se/download/18.1a3130fb152332440fce10cd/1452669960509/Antal+hundar+per+ras.pdf> (hämtad 2016-05-17)

Just, W. & Morris, M.R. (2003). The Napoleon Complex: why smaller males pick fights. *Evolutionary Ecology*. 17. ss. 509-522.

Justitsministeriet, Udvalg. (2009). *Betænkning om farlige hunde*. Dok.: MJO41647. ss. 88. <http://www.ft.dk/samling/20091/almdel/reu/bilag/240/786914.pdf> (hämtad 2016-05-13)

Jørgensen, J. (2014). Mer än Anna-Lenas bästa vän. *Kristianstadsbladet*. <http://www.kristianstadsbladet.se/hassleholm/mer-an-anna-lenas-%E2%80%89basta-van/> (hämtad 2016-05-30)

Kalmar kommun. (2016). *Djurhållning- hundar*. <http://www.kalmar.se/Invanare/Miljo--och-halsoskydd/Halsoskydd/Ormhallning/hundar/> (hämtad 2016-05-11)

Manning, A. & Stamp Dawkins, M. (2012). *An introduction to ANIMAL BEHAVIOR*. 6th edition. UK: Cambridge university press. ss. 144-161, 328-329.

Martinez, Á.G., Pernasm, G.S., Castala, J.D., Suárez Rey, M.L. & De la Cruz Palomino, L.F. (2011). Risk factors associated with behavioral problems in dogs. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*. 6 (4). ss. 225-231.

Miklósi, A. (2015). *Dog behavior, evolution, and cognition*. 2nd edition. Oxford: Oxford university press. ss. 68-90, 97-119, 223-247, 253-275.

Morell, L.J., Lindström, J. & Ruxton, G.D. (2005). Why are small males aggressive? *Proceeding: Biological Sciences*. 272 (1569). ss. 1235- 1241.

Moxon, R., Whiteside, H. & England, G.C.W. (2016). Incidence and impact of dog attacks on guide dogs in the UK: an update. *Veterinary Record*. 178 (15) ss. 366-370.
Polisen. (2015). *Djurrelaterade brott- lagar och fakta*. <https://polisen.se/Lagar-och-regler/Om-olika-brott/Djurrelaterade-brott/> (hämtad 2016-05-04)

Sarenbo, S. (2015). *Min hund är egentligen snäll. Jag vet inte varför den gjorde så*. Borås: Recito Förlag. ss. 80, 97, 103.

Semyonova, A. (2006). *Aggressive dog breeds: Document nr. 1; Heritability of behavior in the abnormally aggressive dog*. The Carriage House Foundation. <https://www.scribd.com/doc/14810086/Heritability-of-Behavior-in-the-Abnormally-Aggressive-Dog-by-A-Semyonova> (hämtad 2016-05-13)

Serpell, J. (1995). *The DOMESTIC DOG its evolution, behavior and interactions with people*. UK: Cambridge university press. ss. 7-18, 52-54, 80-98, 116-128, 132-137.

Sjölund, J. (2011). Attackerad ledarhund kunde inte jobba kvar. Synskadade Asha vädjar: ”låt ledarhundar vara ifred”. *Mitt i Bromma*. Publicerad 1 mars 2011. <http://arkiv.mitti.se:4711/2011/9/bromma/MIBR-20110301-A-006-A.pdf> (hämtad 2016-03-30).

Spady, T.C. & Ostrander, E.A. (2008). Canine Behavioral Genetics: Pointing Out the Phenotypes and Herding up the Genes. *The American Journal of Human Genetics*. 82. ss. 10-18.

Stafford, K. (2006). *Welfare of Dogs*. Dordrecht, NLD: Kluwer Academic Publishers. ss. 1-29, 55-80.

Stockholm stad. (2016). *Husdjur-hundar*. <http://www.stockholm.se/ByggBo/dinbostad/Husdjur/> (hämtad 2016-05-11)

Stone, H.R., McGreevy, P.D., Starling, M.J. & Forkman, B. (2016). Associations between Domestic-Dog Morphology and Behaviour Scores in the Dog Mentality Assessment. *PLoS ONE*. 11 (2). ss. 1-15.

Svenska kennelklubben, SKK (2001). *Rasstandard- rottweiler*. <http://skk.se/Global/Dokument/Rasstandarder/standard-rottweiler-fci147.pdf?epslanguage=sv> (hämtad 2016-05-21)

Svenska kennelklubben, SKK (2010). *Rasstandard- tysk schäferhund*. <http://skk.se/Global/Dokument/Rasstandarder/standard-tysk-schafer-fci166.pdf?epslanguage=sv> (hämtad 2016-05-21)

Synskadades Riksförbund, SRF. (2015). *Ledarhunden ett levande hjälpmedel*.
<http://www.srf.nu/vad-gor-srf-for-mig/ledarhundar/> (hämtad 2016-03-07)

Taylor, A.M., Reby, D. & McComb, K. (2011). Cross Modal Perception of Body Size in Domestic dogs (*Canis familiaris*). *PloS ONE*. 6 (2). ss. 1-6.

Taylor, A.M., Reby, D. & McComb, K. (2010). Size communication in domestic dog, *Canis familiaris*, growls. *Animal Behavior*. 79. ss. 205-210.

Trost, J. (2012). *Enkätboken*. 4th edition. Ungern: Elanders Hungary Kft.

Bilagor

Bilaga A Enkät

Avsluta

Ledarhundars välfärd i tjänst

1. Fyll i uppgifter om ledarhunden

Ras	<input type="text"/>
Kön	<input type="text"/>
Födelseår	<input type="text"/>

2. Har ledarhunden blivit störd av andra hundar ute i tjänst (*En störning definieras som en händelse då ledarhunden har varit tvungen att avbryta sitt arbete för att interagera med en annan hund*)

- Ja
- Nej (*Om nej är du färdig, tryck på klar, tack för ditt deltagande*)

3. Om Ja, kryssa i hur ofta störningen har skett

	1 gång	Flertal gånger	Varje månad	Varje vecka
Frekvens	☐	☐	☐	☐

Om du på fråga 3 svarade *1 gång* så vill jag att du beskriver händelsen i frågorna 4 till 9.

Svarade du *flertal gånger, varje månad* eller *varje vecka* så vill jag att du beskriver en eller två typsituationer i frågorna 4 till 9, då din ledarhund har blivit störd och den har varit tvungen att avbryta sitt arbete.

4. Kryssa i på vilket sätt som störningen skedde

☐ En hund kom fram och försökte aktivt leka med ledarhunden (<i>Typsituation 1</i>)	☐ En hund kom fram och försökte aktivt leka med ledarhunden (<i>Typsituation 2</i>)
☐ En hund gjorde utfall mot ledarhunden (<i>Typsituation 1</i>)	☐ En hund gjorde utfall mot ledarhunden (<i>Typsituation 2</i>)
☐ En hund attackerade ledarhunden (<i>Typsituation 1</i>)	☐ En hund attackerade ledarhunden (<i>Typsituation 2</i>)
☐ Annat	

5. Kryssa i om hunden som utförde störningen var kopplad eller lösspringande

Kopplad (*Typsituation 1*)

Kopplad (*Typsituation 2*)

Lösspringande (*Typsituation 1*)

Lösspringande (*Typsituation 2*)

Vet ej (*Typsituation 1*)

Vet ej (*Typsituation 2*)

6. Blev ledarhunden skadad under störningen, om ja, hur?

Fysiska skador
(*Typsituation 1*)

Psykiska skador
(*Typsituation 1*)

Fysiska skador
(*Typsituation 2*)

Psykiska skador
(*Typsituation 2*)

7. Konsekvenser för ledarhunden

Behövde uppsöka veterinär efter störningen (*Typsituation 1*)

Behövde uppsöka veterinär efter störningen (*Typsituation 2*)

Behövde tillfälligt tas ur tjänst efter störningen (*Typsituation 1*)

Behövde tillfälligt tas ur tjänst efter störningen (*Typsituation 2*)

Behövde permanent tas ur tjänst efter störningen
(*Typsituation 1*)

Behövde permanent tas ur tjänst efter störningen
(*Typsituation 2*)

Ingen konsekvens (*Typsituation 1*)

Ingen konsekvens (*Typsituation 2*)

Annat

8. Beskriv vad du vet om hunden som utförde störningen *Typsituation 1*

Ras/blandras

Kön

Ålder

Annat

9. Beskriv vad du vet om hunden som utförde störningen *Typsituation 2*

Ras/blandras

Kön

Ålder

Annat

Klar